

Minimální preventivní program

- Právní východiska
- Dlouhodobý cíl minimálního preventivního programu, činnosti a očekávané výstupy v primární cílové skupině – děti předškolního věku
- Zapojení sekundární cílové skupiny – rodičů
- Primární prevence rizikových projevů (šikana)
- Rozpoznávání a zajištění intervence (CAN)
- Vymezení obsahu a formy prevence v rámci kompetencí podpory zdraví a zdravého životního stylu (sebedůvěra, seberozvíjení)
- Věkově smíšené třídy
- Rodiče, mateřská škola a prevence
- Další vzdělávání pedagogických pracovníků
- Hodnocení a evaluace programu
- Spolupráce s odborníky a dalšími organizacemi
- Školní program proti šikanování

Právní východiska

§ 29 odst. 1 a § 30 odst. 3 zákona č. 561/2004 Sb., školský zákon

§ 18 písm. c) zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami

Trestní zákoník č. 40/2009 Sb.

[Metodické dokumenty \(doporučení a pokyny\), MŠMT ČR \(msmt.cz\)](#)

Dlouhodobý cíl minimálního preventivního programu

Primární cílová skupina: děti předškolního věku

Cílem působení v oblasti prevence rizikových projevů chování je dítě odpovědné za vlastní chování a způsob života v míře přiměřené jeho věku. Se sociálně patologickými jevy, jako je týrání, zanedbávání, šikanování nebo drogy (kouření) se mohou setkávat děti již v předškolním věku. Je tedy důležité zahájit primární prevenci právě v době předškolní docházky a poskytnout dětem potřebné informace formou, která je přiměřená jejich věku.

Dlouhodobý cíl **minimálního preventivního programu** je zapracován v našem školním vzdělávacím programu, patří mezi jeho dlouhodobé cíle:

- podporovat duševní pohodu dětí, zdraví dětí, zdravý životní styl, respektovat přirozená práva a potřeby dítěte.

- podporovat rozvoj komunikačních dovedností (verbálních a nonverbálních), vytvoření kladného vztahu ke knihám a informačním technologiím, jako základ celoživotního vzdělávání. (čtenářská a informační gramotnost)
- podporovat rozvoj sociálně kulturních postojů, naučit děti vnímat různost kulturních komunit jako samozřejmost, vést je k soudržnosti, přátelství a porozumění. (sociální gramotnost)
- zkvalitnit péči o děti s odloženou školní docházkou a o děti ze socio-kulturně znevýhodňujícího prostředí a o děti nadané.
- vést děti k schopnosti kriticky myslet, rozpoznávat a řešit problémy, nést odpovědnost za svá rozhodnutí.
- zaměřit se na úzkou spolupráci s rodinou ve prospěch všestranného rozvoje dětí.
- zaměřit se na prevenci šikany a negativních projevů mezi dětmi.

Tyto cíle jsou dále rozpracovány ve vzdělávací nabídce.

Sekundární cílové skupiny: Rodiče dětí a veřejnost

Cílem je aktivní zapojení rodiny i veřejnosti do prevence rizikových projevů chování, a to prostřednictvím dostatečného informování a poradenství. Rodiče byli informováni o záměrech školního vzdělávacího programu, jehož nedílnou součástí je i primární prevence sociálně patologických jevů. Případ zanedbávání dítěte bude řešit ředitelka školy přímo s rodiči za účinné spolupráce sociální pracovnice.

Mateřské školy Dětská a Větrná se nachází v městském prostředí se specifickým typem sídlištní lokality. Do mateřských škol docházejí i děti z lokality, která se vyznačuje zvýšenou koncentrací sociálně znevýhodněných rodin. (Ulice Dělnická, Skautská, Porubská). Těmto rodinám je věnována zvýšená pozornost.

Primární prevencí rozumíme veškeré konkrétní aktivity realizované s cílem předejít problémům a následkům spojeným se rizikovými projevy chování (dále SPJ), případně minimalizovat jejich dopad a zamezit jejich rozšíření.

Sekundární prevence předcházení vzniku, rozvoji a přetrvávání rizikového chování. V tomto pojetí je sekundární prevence název pro včasnou intervenci, poradenství a léčení.

Primární prevence rizikových projevů chování u dětí je zaměřena

A/ na předcházení zejména následujícím rizikovým jevům v chování žáků:

- šikana, násilí,

- kriminalita, delikvence, vandalismus,
- rasismus, xenofobie,
- užívání návykových látek (tabák, alkohol, omamné a psychotropní látky – dále jen „UNL“),
- poruchy příjmu potravy

B/ rozpoznání a zajištění včasné intervence zejména v případech

- domácího násilí,
- ohrožování výchovy mládeže,
- poruch příjmu potravy (mentální bulimie, mentální anorexie)
- týrání a zneužívání dětí (CAN) včetně komerčního sexuálního zneužívání,

Syndrom týraného a zneužívaného dítěte - CAN (Child Abuse Neglect - Syndrom týraného a zneužívaného dítěte) Rady Evropy a jeho aplikace na naše právní normy.

Tělesné týrání

je definováno jako tělesné ublížení dítěti nebo nezabránění ublížení či utrpení dítěte, včetně úmyslného otrávení, nebo udušení dítěte, a to tam, kde je určitá znalost či důvodné podezření, že zranění bylo způsobeno anebo že mu vědomě nebylo zabráněno.

Náš trestní zákoník takové jednání vymezuje nejen v trestném činu dle § 198 - týrání svěřené osoby, ale také v § 140 - vražda, § 146- ublížení na zdraví aj.

Pohlavní týrání

je nepatřičné vystavení dítěte pohlavnímu kontaktu, činnosti, či chování. Zahrnuje jakékoliv pohlavní dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoliv, komu bylo dítě svěřeno do péče, anebo kýmkoliv, kdo dítě zneužívá. Takovou osobou může být rodič či cizí osoba.

Pohlavní týrání se dělí na bezdotykové a dotykové.

Bezdotykové týrání např. zahrnuje setkání s exhibicionistou a účast na sexuálních aktivitách, kde nedochází k žádnému tělesnému kontaktu, např. vystavování dítěte pornografickým videozáznamům. Kontaktní týrání je takové, kde dochází k pohlavnímu kontaktu, včetně laskání prsou a pohlavních orgánů, k pohlavnímu styku, orálnímu nebo análnímu pohlavnímu styku.

Podobné jednání naše trestně právní normy postihují jako trestný čin pohlavního zneužívání dle §§ 187, 186 trestního zákoníku. Pachatele lze rovněž stíhat v souběhu této trestné činnosti s trestným činem ohrožování mravní výchovy mládeže dle § 201 trestního zákoníku.

Citové týrání

Zahrnuje chování, které má vážný negativní vliv na citový vývoj dítěte a vývoj jeho chování. Citové týrání může mít formu verbálních útoků na sebevědomí dítěte, opakované ponižování dítěte, či jeho zavrhování. Vystavování dítěte násilí nebo vážným konfliktům doma, násilná izolace, omezování dítěte, vyvolávání situace, kdy má dítě skoro stále pocit strachu, což může též způsobit citové ublížení.

Dosahuje-li jednání pachatele takového stupně, že psychické působení přivodí získání syndromu týraného dítěte, který je zjistitelný znaleckým zkoumáním, je takový skutek stíhán jako trestný čin dle § 198 trestního zákoníku - týrání svěřené osoby. Uváděné jednání poškozující děti bývá zjištěno

takřka výhradně lékaři, pedagogy, psychology. Postup orgánů činných v trestním řízení je plně závislý na úrovni znaleckého posudku, který je těmito specialisty vypracován.

Zanedbávání

je pojímáno jako jakýkoliv nedostatek péče, který způsobuje vážnou újmu na vývoji dítěte nebo dítě ohrožuje. Tělesné zanedbávání je pojímáno jako neuspokojování tělesných potřeb dítěte. To zahrnuje neposkytování přiměřené výživy, oblečení, přístřeší, zdravotní péče a ochrany před zlem. Citové zanedbávání je neuspokojování citových potřeb dítěte, a to pokud se týče náklonnosti i pocitu dítěte, že někam patří.

Zanedbání výchovy a vzdělání je pojato jako neposkytnutí možnosti dítěti, aby dosáhlo naplnění svého plného vzdělanostního potenciálu, a to například neustálou absencí ve škole, dětskou prací v domácnosti i mimo ni. Takové urážení intelektuálního rozvoje dítěte (zanedbáváním, nedostatkem stimulace, zraněními) má své další důsledky: zaostávání a invaliditu. Popsaná definice je takřka totožná se skutkovou podstatou trestného činu zanedbání povinné výživy dle § 196 trestního zákoníku. Vymezení citového zanedbávání náš současný platný trestní zákon postihuje jako trestný čin ohrožování výchovy dítěte dle § 201 trestního zákoníku. Jednotlivé případy lze řešit rovněž souběhem těchto trestných činů s trestným činem týrání svěřené osoby dle § 198 trestního zákoníku.

Systémové týrání (druhotné ponižování)

je dalším týráním, nebo zanedbáváním dětí. Je to týrání, které je způsobeno tím systémem, který byl založen pro pomoc na ochranu dětí a jejich rodin.

Příklady takového týrání jsou:

- dítěti je upřeno právo na informace,
- je mu upřeno právo být slyšeno,
- dítě je neprávem odděleno od svých rodičů,
- zanedbávání anebo špatná péče v denních zařízeních, ve školách, pěstounském zařízení či domově, nebo v jiném prostředí,
- trauma způsobené dítěti necitlivými či zbytečnými lékařskými prohlídkami,
- úzkost způsobená dítěti v rámci jeho kontaktu se soudním systémem (např. protahování slyšení, poškozování dítěte zkušenostmi, které podstupuje jako svědek),
- odepření rodičovských práv na informovanost a na účast na rozhodování, kdykoliv je to pro dobro dítěte,
- nedostatečné služby či zdroje pomoci týranému dítěti, aby mohlo zůstat se svou rodinou, kdykoliv je to možné.

Tato velmi široce pojatá definice není v našich podmínkách důsledně řešena. Zpravidla se nejedná o trestnou činnost na dítěti vymezenou ustanoveními trestního zákona. Citové poškození dítěte, které je odňato soudním rozhodnutím z rodiny, kde je zneužíváno, týráno, není mu poskytována strava, lékařská péče a jiné základní potřeby, je nesporné.

O absenci citů v systému náhradní výchovy svědčí četné útoky svěřenců, kteří utíkají z dětských domovů a výchovných ústavů ke svým "nekvalitním" rodičům, neboť dítě ve své přirozené touze po kontaktu s blízkou osobou nevědomky toleruje i vážné příkoří, kterým trpí.

Hledání optimální hranice mezi ochranou dítěte před negativním vlivem rodiny a negativním dopadem náhradní výchovné péče, zajištění všech přirozených potřeb dítěte i v kritických momentech života musí být nadále předmětem zkoumání všech specialistů, kteří se touto problematikou zabývají na poli sociologie, pediatrie, psychologie, pedagogiky, trestního práva, zákonodárných orgánů aj.

Pozn.: Uvedené definice nemusí odpovídat plně výkladu těchto pojmů sociální psychologie. Jsou převzaty z materiálu, který používá služba kriminální policie.

Vycházejí z materiálu CAN (Child Abuse Neglect - Syndrom týraného a zneužívaného dítěte) Rady Evropy a jeho aplikace na naše právní normy.

Vymezení obsahu a formy prevence v rámci kompetencí podpory zdraví a zdravého životního stylu

Základním prvkem ochrany před společensky nežádoucími jevy je výchova ke zdravému způsobu života od nejútlejšího věku, to znamená ve složce tělesné, duševní a sociální, kdy tyto složky jsou navzájem propojeny a tvoří spolu harmonickou jednotu.

Uvedené očekávané kompetence podpory zdraví a zdravého životního stylu budeme naplňovat v souladu s koncepčními záměry školního vzdělávacího programu. V týdenních plánech a dílčích vzdělávacích projektech stanovíme účinnou motivaci a metody práce, které respektují specifika jednotlivých tříd a dále promyšlenou organizací spontánních i řízených aktivit, abychom měli dostatečný prostor k individuálním přístupům.

Sebedůvěra

Přiměřené vědomí vlastní důvěry v sebe je silným ochranným mechanismem. Součástí zdravého životního stylu je i zdravé sebevědomí. Vlastní sebevědomí spojené s úctou k druhému patří k základní životní kompetenci (postoji). Sebedůvěra dětí je podmíněna optimální kvalitou vztahu k dětem v praktickém životě. Takovým uspořádáním společenského života, který umožňuje uspokojování potřeb dítěte, a tím i zdravý rozvoj jeho osobnosti. Vztah k dětem je výrazem vyspělosti společnosti.

Vztah k dětem a styl výchovy v sobě musí nést respekt dospělých vůči dětem. Děti jako rovnocenní partneři mají v mnoha situacích právo říci ne, když něco nechtějí. **Umění říci ne je z hlediska ochrany zdraví velmi pozitivní postoj.** Děti nebudou umět říci ne pokusům o nejrůznější manipulace nebo drogovému pokušení, pokud v rodině či v mateřské škole není příležitost k vyjádření nesouhlasu. Nesouhlas nebo volba jiné alternativy nemusí být již předem považovány za neposlušnost, vzdor nebo zbytečnost.

K upevnění sebedůvěry dětí slouží zejména **pohybové aktivity, hry a hraní.** Optimální se jeví spontánní dětské pohybové aktivity bez viditelných zásahů pedagogů, kdy dětem je poskytována možnost volby samostatné činnosti i její obtížnosti. Dítě ví, že si samo může vybrat a vyzkoušet své síly. Je nutné, aby motivace k činnosti vycházela z dítěte a byl respektován jeho zájem, aby pohybová činnost vycházela

z vnitřní motivace, z potřeby pohybu, z potřeby zjistit, co umím. V nesoutěživém prostředí, bez potřeby předhánět kamaráda je tělesný rozvoj provázený vědomím odpovědnosti za své zdraví. Dítě je motivované, a vzniká posléze i trvalá potřeba pocitu libosti z naplnění potřeby pohybu.

Umění realisticky odhadnout své síly, nepřeceňovat ani nepodceňovat své síly, je prevencí nejen úrazů, ale i posílením pevného postoje vůči budoucím stresům, neúspěchům i pádům, které nepřipravení jedinci později mnohdy řeší zástupným způsobem: agresí, zneužíváním drog, alkoholu nebo jiným negativním způsobem. Realizaci spontánních pohybových aktivit napomůže školní zahrada s dostatečným vybavením, umožňující odstupňovanou škálu pohybových aktivit. A samozřejmě spolupráce s rodiči, kteří chápou a akceptují tuto formu pohybu.

Seberozvíjení

Osobní zkušenost a prožitek dítěte dávají vznik základním kompetencím, které mají děti v oblasti zdravého životního stylu a prevence získat. Základní kompetence jsou utvářeny jako znalosti, dovednosti a postoje. Mezi základní osvojené kompetence předškolních dětí a současně i kompetence v oblasti prevence patří:

- znát, co dítěti pomáhá být zdravé a v bezpečí, a co mu škodí, znát důsledky požívání některých látek pro zdraví
- rozumět tomu, že způsob života má vliv na lidské zdraví
- zajímat se o udržování svého těla ve zdraví, chápat, že zdraví se musí chránit
- mít vytvořenou představu o pojmu závislost a o věcech, které ničí zdraví a zkracují život člověka (cigarety, alkohol, drogy, zneužívání léků)
- vědět, že kontakty s některými lidmi mohou být nebezpečné
- znát pravidla společného soužití ve skupině
- hodnotit své chování i chování druhých
- mít a hájit vlastní názor
- akceptovat kompetentní autoritu
- vnímat lidi s jejich odlišnostmi povahovými, tělesnými, rasovými, kulturními jako přirozený stav
- přistupovat aktivně k problémům, řešit problémy
- vědět, že je více možností řešení konfliktů
- kontrolovat extrémní projevy svých emocí a nálad
- chování přizpůsobovat sociálnímu prostředí, uvědomovat si sociální role
- spoluvytvářet prostředí pohody ve svém okolí

Pokud nejsou osvojeny uvedené ochranné kompetence, jsou tyto děti zasaženy v pozdějším období různými nežádoucími jevy, jakými jsou agresivita, nekázeň, nesnášenlivost, neschopnost řešit problémy, stres a frustrace, dochází i ke sebepoškozování dětí. Důsledkem je poté náchylnost ke zneužívání medikamentů, drog, alkoholu, šikana, násilí, vandalismus, xenofobie apod.

Potřebné seberozvíjení dítěte je vytvářeno **osobní zkušeností dítěte**. Je podporováno např. prožitkem během hry. Společný prožitek ze hry je uznáván jako významný faktor sociálního učení. Optimální činností pro hry a hraní jsou přirozené situace skutečného světa. Děti si rády hrají na to, co vidí dělat dospělí a tím, že takovouto činnost zkouší, získávají sebevědomí. Hra by neměla být dospělými příliš

organizována, měla by se uplatnit kreativita dětí, jejich vzájemná komunikace, radost, tvořivost a estetické podněty i nácvik řešení konfliktů. Dospělí jsou pozorovatelé, partneři ve hře a rádci. Motivace k těmto činnostem musí vycházet z dítěte a musí být respektován jeho zájem. Pak nedochází ani k nedostatečné ani nadměrné stimulaci dětí. Dospělý pomáhá organizovat činnost, ale nevnucuje ji. Výsledkem je i pohoda a zdravé partnerské vztahy ve škole.

Prožitkové učení, kdy se dítě zkušeností učí samo a spontánně, **je vlastní předškolnímu věku**. Nikdy později již dítě nepracuje samo na sobě s takovou intenzitou a efektivitou. Dítě přirozenými cestami sbírá a zpracovává zkušenosti. Ty získává především tím, že něco dělá a to co dělá, prožívá. Mentalitě předškolního věku není vlastní organizované, hromadné vyučování frontální metodou. Není proto vhodné vytvářet speciální protidrogové či jiné preventivní programy pro předškolní věk.

Aktivity v mateřské škole vedoucí k naplňování očekávaných výstupů

Sociální hry a hraní rolí navozují modelové situace. Nabízejí bezděčné učení s možností zařadit se mezi své vrstevníky v dětské skupině a budovat mezi nimi své postavení. Učí ohleduplnosti, společensky přijatelnému způsobu řešit konflikty a spory, spoluvytvářet prostředí pohody ve třídě a dětské skupině. V dítěti se vytváří pocit základní jistoty, že takovýto svět je správné místo pro život. Výsledkem je nastavení dětské psychiky, které lze vyjádřit větou „já jsem správný a na správném místě“. V dospělosti se tomu pak říká zdravé sebevědomí, optimismus, pozitivní myšlení.

Dobrou aktivitou je mimo **námětové hry i společná stavba nebo společná kresba** na jeden námět. Společná kresba není součtem kreseb jednotlivců. Při kresbě jednotlivci reagují jeden na druhého a podle toho je kresba rozvíjena. Při společných stavbách děti diskutují, hledají a navrhují řešení. Dospělého potřebují jen jako rádce a diváka.

Rozvoj společenských vztahů a komunikační dovednosti podporuje vhodně i **dramatická výchova**. Zaměříme se především na dramatické vyjadřování představ, pěstování dovednosti vyjádřit své pocity. Formou dramatu lze děti postavit do situace, kdy individuálně reagují - lhostejně, zvědavě, se zájmem, konstruktivně. Tyto dramatické prožitky dětí, které nejsou v průběhu hry pedagogem ovlivňovány, jsou později základem pro vzájemné vysvětlování, objasňování a odpovědi na otázky. Ze strany dospělého tedy nejsou pouze předávány již hotové poznatky prostřednictvím poučování a vysvětlování. Nedochází k příliš racionálnímu, hotovému a uzavřenému výkladu světa. **Nejde o to naplnit dětskou mysl, ale probudit aktivní zájem dítěte objevovat a uplatnit a ukázat, co umí, zvládne a dokáže.**

Hrou motivované činnosti dramatické, námětové a konstruktivní slouží k osvojování pojmů a poznatků zdravého životního stylu. Realizace v činnostech, které odpovídají sebezvíjecím potřebám dětí, prevence poškození zdraví a zdravý životní styl jsou smyslem výchovně vzdělávací práce s dětmi, jež umožní dětem osvojit si prvky prevence.

Prvotní je iniciativa dítěte. Respektování předškolního dítěte a spontánní hry jsou základními principy rozvoje dětí v mateřské škole. Pedagog by měl vést výchovnou práci skrytě, ale cíleně a dát dětem základy prosociálního chování, a tedy i prevence šikany, násilí a jiných sociálně patologických jevů.

Výchovná práce, jejíž smysl spočívá v prožitku dítěte, a ne pouze v přípravě na školu, plní podmínku k vytvoření správných kompetencí ke zdravému životnímu stylu, a tím i k prevenci společensky nežádoucích jevů. Mateřská škola si tak neklade cíle, které by nevycházely z potřeb dětí. Pobyt v takovéto mateřské škole je zdravý a je zdrojem pohody.

Věkově smíšené třídy

Vytváření sociálních kompetencí a prosociálního chování je velmi přirozeně dosažitelné ve věkově smíšených třídách dětí.

Podle našich zkušeností se domníváme, že **heterogenní skupina je přirozenější a lépe odráží přirozené společenské prostředí**. Nenaplnují se úvahy o tom, že by starší děti zaostávaly. Starší děti ve smíšené třídě jsou samostatnější, mají pocit důležitosti a odpovědnosti. Mladší napodobují starší kamarády. Věkově smíšené složení tříd významně přispívá k sociálnímu zrání dětí. Děti jsou k sobě ohleduplné, umí si vzájemně naslouchat, nevyskytují se projevy agrese. Jejich hra je tvořivá, s prvky fantazie, schopností kooperace, jsou komunikativní k sobě vzájemně i k dospělým, jsou pozitivně naladěny. Umí vyjádřit svůj názor a zdůvodnit svůj postoj a rozhodnutí.

Věkově smíšené třídy mají své přednosti i pro rodiče dětí. Tak jako nejmenší děti tvoří ve třídě menšinu a rychle zapadnou do vytvořené hierarchie a vžitých pravidel, tak i rodiče nových dětí se snadno vpraví do nových podmínek, rychle se zorientují a zapojí se v rodičovské skupině úplně stejným mechanismem jako děti. Mateřská škola se tak podílí na vytváření postojů ke zdravému životnímu stylu a prosociálního klimatu nejen u dětí, ale i na pozitivní změně postojů u dospělých rodičů.

Rodiče, mateřská škola a prevence

Vztah školy a rodičů by měl být pokládán za ukazatel kvality mateřské školy. Způsob organizace života v mateřské škole je podmínkou dobrého růstu zdravé generace. Jen tak zabráníme tomu, aby do první třídy základní školy vstupovaly děti s docela slušnou zásobou vzorců chování, které mají daleko do ideálu.

Rodinná výchova je základ, na kterém škola staví. Občas je třeba tyto základy více či méně poopravit, na některých nelze stavět vůbec. Některá rodina uplatňuje nadměrnou péči, někde jsou kladeny neodpovídající požadavky na dítě. Někdy je dítěti naopak dána naprostá volnost. Někde je malá péče zdůvodněná nedostatkem času nebo je malý zájem o dítě. To vše ztěžuje orientaci dětí v životě a jejich pozitivní socializaci.

Tato situace klade vysoké nároky na profesionalitu a lidskou kvalitu pedagogů. Při nevstřícném postoji rodiny je možnost mateřské školy přispět ke zdravému rozvoji dětí velmi ztížena. Rodiče vkládají do dětí své schopnosti i neschopnosti, talent nebo jeho nedostatek, vytrvalost nebo nevytrvalost, a zejména svůj vzorec chování. Mateřská škola může při dobré spolupráci s rodinou mnoho již založených rizikových prvků chování eliminovat. Při nezájmu školy i rodičů se ale již v prostředí mateřské školy často vyskytne násilí, šikana, omezování práv, agrese, a ponižování. Že se s těmito sociálně patologickými jevy setkáváme již v prostředí nejmenších, je smutnou skutečností.

Navození otevřeného a oboustranně prospěšného vztahu s rodiči je proces, do kterého jsou rodiče vtahováni prostřednictvím dětí. Pohodové, otevřené klima v mateřské škole, dítě aktivní, samostatné a sebejisté, zlepšuje spolupráci s rodiči a jejich podporu školní práce a samozřejmě rodiče zpětně pozitivně ovlivňuje.

Vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti prevence

V rámci dalšího vzdělávání studium těchto materiálů

Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních. č.j. 21291/2010-28

Metodický pokyn MŠMT k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních. č.j. MSMT-22294/2013-1

Spolupráce předškolních zařízení, škol a školských zařízení s Policií ČR při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané (Čj.: 25 884/2003-24)

Metodický pokyn MŠMT ČR k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance (Čj.: 14 423/99-22)

Metodický pokyn k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí a žáků ve školách a školských zařízeních (Čj.: 29 159/2001-26)

PhDr. Michal Kolář, Praha: Šikana v mateřské škole: diferenciální diagnostika-jak rozlišovat šikanování od škádlení

Kolář, M. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-014-3.

Hodnocení a evaluace preventivního programu

Ředitelka:

- *hospitační a kontrolní činnost, pohospitační pohovory*

Všechny pedagogické pracovnice:

- písemné hodnocení po ukončení integrovaného bloku
- analýza úspěšnosti naplňování cílů z oblasti primární prevence – leden, červen

Spolupráce s odborníky a dalšími organizacemi

Důležité je i zapojení a spolupráce všech zainteresovaných subjektů jak resortu školství (PPP), tak i resortů participujících a na primární prevenci spolupracujících (MPSV, MZ, MV, Policie ČR, OSPOD apod.).

Oblast školství

Pedagogicko-psychologická poradna, příspěvková organizace

Kpt. Vajdy 1a, 700 30 Ostrava – Zábřeh,

Oblast zdravotnictví

dětských lékařů

Oblast sociálních věcí

oddělení sociálně-právní ochrany dětí a mládeže

Oddělení se zabývá především ochranou práva dítěte na příznivý vývoj, řádnou výchovu a ochranu oprávněných zájmů dítěte. Působí na obnovení narušených funkcí rodiny a vykonává poradenskou a výchovnou činnost. Volat i v případě, že dítě si zákonný zástupce nevyzvedne z MŠ

Policie ČR, Městská policie

Základní pojmy

Co je šikana? Jakékoliv chování, jehož záměrem je opakovaně ubližovat, ohrožovat nebo zastrašovat jiného člověka, případně skupinu lidí. zahrnuje jak fyzický útok v podobě bití, poškozování věcí druhé osobě, tak i útok slovní v podobě vydírání, nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Většina případů šikany se mezi dětmi odehrává ve škole, na cestě do školy nebo ze školy, případně v okolí bydliště. Nebezpečnost šikany spočívá především v závažnosti, dlouhodobém působení a s tím souvisejících následcích v oblasti duševního a fyzického zdraví.

Druhy šikany

Fyzická agrese - agresor používá k šikanování oběti fyzické násilí, popřípadě předměty, kterými učiní svůj útok důraznější.

Slovní agrese a zastrašování - agresor oběti vyhrožuje fyzickým útokem, zastrašuje ji, nadává ji, vysmívá se jí, nebo ji zesměšňuje.

Krádeže, ničení a manipulace s věcmi - agresor oběti ničí a odcizuje věci, nebo si věci "půjčuje" a vrací je znehodnocené.

Násilné a manipulativní příkazy - agresor nutí oběť k různým nepříjemným činnostem a úkolům.

Kdo bývá dětskou obětí šikany?

- dítě, které se neumí nebo nemůže bránit
- dítě, které se jakýmkoliv způsobem odlišuje od očekávaného průměru (nosí brýle, má nadváhu, přistěhovalo se)
- dítě fyzicky slabé, popř. uzavřené, které těžko navazuje kontakt s ostatními
- dítě duševně zaostalejší nebo pomalejší v uvažování
- dítě jiné barvy pleti, často příslušník národnostní menšiny
- dítě nadprůměrně duševně vybavené, dětský genius

Jak poznáme dítě - agresora?

- bývá zpravidla starší, tělesně zdatný, agresivní k vrstevníkům a mnohdy i k učitelům, mívá kázeňské problémy může být i všeobecně oblíbený, temperamentní, sebevědomý, méně nadaný a někdy až překvapivě nebezpečný
- v kolektivu často vystupuje v roli vůdce
- pochází často z rodiny, kde je fyzické, popř. psychické násilí používáno jako běžný prostředek komunikace
- k maskování svých činů často používá „důvěryhodné“ vysvětlení, které se snaží opřít o tvrzení svých obdivovatelů

Jaké následky může mít šikanované dítě?

- v dlouhodobém horizontu může šikana vést k poškození fyzického a psychického zdraví
- poškození bývají mnohdy nenávratného charakteru, osobnost jedince je narušena dříve, než se stačila plně rozvinout
- dochází k přetrhávání citových vazeb na své nejbližší
- ponižování lidské důstojnosti vedoucí ke ztrátě důvěry k autoritám, která je doprovázena ztrátou iluzí o celé společnosti, která nedokáže garantovat alespoň minimální ochranu před násilím slabým a bezbranným jedincům společnosti

V mateřské škole se mohou vyskytovat prvky šikany a spíše zárodečná stadia tohoto destruktivního fenoménu. Skrytá a neléčená počáteční šikana působí i zde velké školy a trápení.

Po odborném a bezpečném rozkrytí šikany pedagog zvolí vhodný způsob nápravy. Podle situace kombinuje tyto metody:

- **Rozhovor s dítětem, které ubližuje.** Například srozumitelně sdělíme dítěti, že porušilo stanovená pravidla. Jakmile je to možné oceníme jeho zlepšení.
- **Zavedení ochranného režimu oběti.** V počátku pro jistotu nastavíme přísnější dozor. V některých komplikovanějších případech oběť a útočníka od sebe oddělíme. Není vhodné konfrontovat agresora s obětí.
- **Práce se skupinou.** Využijeme preventivní program, v němž děti získávají žádoucí vzory chování a zároveň se mohou „dotknout“ pocitů toho, komu je ubližováno. Vhodné jsou činnosti

podporující spolupráci, při nichž nejsou vítězové a poražení. Využít se dají pohádky či příběhy a jejich dramatizace.

- **Rozhovor s rodiči dítěte-agresora.** Mluvíme s nimi, až tehdy když je situace zmapovaná. Důležitá je maximální snaha je získat pro spolupráci. Nejbezpečnější je, když rozhovor povede pracovník MŠ. Rozhovor rodičů oběti s rodiči agresora je velmi rizikový.

